

Kirikute Maailmanõukogu kujunemine ja areng XX ja XXI sajandil: I osa

INGMAR KURG, dr theol

Kirikute Maailmanõukogu (ingl *World Council of Churches*),¹ asutatud 1948. aastal Amsterdamis, on end nimetanud „kirikute osaduseks, kes tunnustavad Issandat Jeesust Kristust vastavalt pühakirjale Jumalaks ja Päästjaks ning üheskoos töötavad selle elluviimise suunas, milleks nad on kutsutud, Jumala – Isa ja Poja ja Püha Vaimu auks“. Et vältida kõrvalekaldeid tõlkes, olgu siin ka ingliskeelne originaaltekst põhikirja esimesest lausest: „The World Council of Churches is a fellowship of churches which confess the Lord Jesus Christ as God and Savior according to the scriptures, and therefore seek to fulfill together their common calling to the glory of the one God: Father, Son and Holy Spirit“. Seesugune on kirjas 1961. aastal New Delhis toimunud KMN III assamblee ajal täiendatud põhikirjas. Erinevus 1948. ja 1961. aasta sõnastuse vahel on ainult ühes sõnas: „tunnustavad“ (‘accept’) versus „tunnistavad“ (‘confess’).

Põhikirja väga kaalutletud sõnastuses peegelduvad ajastu, ajalugu kui ka tegevusprogramm. Tähelepanuväärne on mitte ainult see, mida kirikud ühiselt ütlevad maailmanõukogu ja selle tegevuse kohta, mille liikmeks nad on, vaid ka see, mis on jäänud ütlemata.

1) Esiteks, kui kirikute koostöö selle nõukogu raames on tunnustusliku iseloomuga, siis on selge, et liituvatelt kirikutelt oodatakse selget usutunnistust, mis rajaneb Jeesusele Kristusele, Jumala Kolmainsusele ja pühakirjale; ning lepitakse, et teiselt liikmeskirikult ei eeldata midagi muud, kui ainult neid asju, mida ühiselt tunnustatakse; ei anta hinnanguid selle kohta, kuidas liikmeskirikud oma sisereegleid kehtestavad ja jumalateenistust kujundavad ning isegi mitte seda, kas liikmeskirikud nimetavad iseennast kirikuks või kas nad tunnustavad teist liiget pühakirjapäraseks, täielikuks ja tõeliseks kirikuks või mitte.

2) kui öeldakse, et kirikud on nõukogu kaudu üksteisega osaduses, siis ei öelda, et see nõukogu ise moodustab kiriku või esindab mõnd liikmeskirikut. KMN ei ole uus „superkirik“. Et võimalikud kahtlustused lõplikult maha panna, koostati 1950. aastal täiendav deklaratsioon, nn *Toronto statement*, kus öeldakse otsesõnu, kirikute nõukogu ei ole uut tüüpi kirik, ei asenda ühtegi olemasolevat kirikut, ei sunni kirikuid ühinema ja ei sekku ühegi viisil liikmeskiriku ellu, vaid on vabatahtlikkuse alusel loodud koostöökogu.

Tänaseks on Kirikute Maailmanõukogus 350 liikmeskirikut, nõukogu peakorter asub Genfis, Šveitsis. Vaatamata liikmekirikute suurele arvule on ajalooliselt olnud maailmanõukogu kõige jõulisemateks finantseerijateks ja initsiaatoriteks „neli vaala“: luteri, anglikaani, reformeeritud ja metodisti kirikud.

---

¹ Vt <https://www.oikoumene.org/>

Kirikute Maailmanõukogu esindab ja võtab kristlike kirikute nimel kokku selle, mida tuntakse tänapäeval oikumeenilise liikumisena: oikumeenia kui kirikute ühistegevus maailmas ning oikumeenia kui kirikute ühtsuse taastamine.

Kirikute Maailmanõukogu asutamisele 1948. aastal eelnes varem vallandunud oikumeeniline liikumine. Oikumeenilise liikumise kujunemise asjaolud peituvad XIX sajandi misjoniliikumises.

Eellugu

Kirikute Maailmanõukogu ideestik on ligi saja-aastase eellooga, olles seotud XIX sajandi keskpaiku hoogustunud interkonfessionaalsete misjoniorganisatsioonide laialdase levikuga.

XIX sajand oli teatavasti ülemaailmse misjoni sajand, mille jooksul, paraku ka koloniseerimispoliitika taustal, sai õigupoolest kristlusest see maailmareligioon, mis oli sajandi lõpuks levinud ja rajanud kogudusi kõigi kontinentidel, erinevate kultuuride ja rahvast seas. Modernse ajaga kaasnevaid muutusi elasid üle ka ajaloolised kristlikud maad, kohates uusi sotsiaalseid ümberkorraldusi, eelkõige tööstuspiirkondade linnastumist ning inimeste vöörandumist kiriklikust traditsioonist.

Selles olukorras sündisid interkonfessionaalsed kristlikud abiorganisatsioonid, et leevendada sotsiaalseid probleeme ühiskonna nendel aladel, kuhu organiseeritud kirikud ei märganud või ei suutnud abi anda. Niisiis oli XIX sajand kristliku misjoni ja diakoonia ülemaailmse sünni sajand, milles osales enneolematult suur osa erinevate kirikute kristlasi, sealhulgas just ilmikute organiseerumisel.

Ülemaailmne kristlus oli XIX sajandil tõusuteel, kuid sellega kaasnes silmatorkav kiriklik killustatus ja sageli ka mittevajalik võistlemine kirikute ning interkonfessionaalsete organisatsioonide vahel misjonimaadel. Just misjonärid olid esimesed, kes kogesid oma töös kristliku kiriku killustatuse traagikat. Kuigi misjonärid olid neid välja läkitanud konfessioonikiriku teenistuses ja toetatud, sugenes üha suuremal osal neist arusaamine, et erinevate konfessioonide koostöö misjonipõllul on hädavajalik ja võib-olla ka võimalik.

XIX sajandi misjoni ja diakoonia praktiliste olukordade lahendamise käigus loodigi esimesed eeldused kirikute oikumeeniliseks koostööks, sest kirikute senised konfessionaalsed piirid osutusid sageli misjonitöös takistuseks. Ühe uue töövormina sündisid rahvuslikud ja rahvusvahelised misjoniorganisatsioonid: usklikud erinevatest kirikutest koondusid, seadsid eesmärged, kogusid vahendeid ning läkitasid välja misjonäre.

Interkonfessionaalsete misjoniorganisatsioonide parema koostöö jaoks loodi 1846. aastal Londonis ülemaailmne Evangeelne Allianss (*Evangelical Alliance*). Allianss võttis teadlikult hoiaku, et tegemist on organisatsiooniga, mitte kirikuga, mis ühendab üksikristlasi, mitte kirikuid. XIX sajandi teisel poolel sündisid ridamisi ülemaailmseid oikumeenilisi koostööplatvorme, nagu Noorte Meeste Kristlik Ühing (*Young Men's Christian Association*; NMKÜ), loodud 1844. aastal Londonis ning ülemaailmse organisatsioonina 1855. aastal

Pariisis) ja kristlik üliõpilasliikumine (*World Student Christian Federation*; asutatud 1895 Vadstenas, Rootsis) või pühapäevakoolide maailmaliit (*World Sunday School Convention*; asutatud 1889. aastal Londonis) jpt. Kõik need organisatsioonid jõudsid ka Eestisse XX sajandi alguseks.

NMKÜ ja kristliku üliõpilasliikumise tolaeagsete juhite keskelt tõusid esile XX oikumeenilise liikumise eesminejad, kellest said Kirikute Maailmanõukogu arhitektid ja ka selle juhid; tuntuimad neist olid John R. Mott, Nathan Söderblom, Villem Visser 't Hooft, Philip Potter, William Temple, Joseph H. Oldham, Hendrik Kraemer, M. M. Thomas jt. Pole imestada, et just see, NMKÜ Pariisi statuudi lause „tunnistada Issandat Jeesust Kristust vastavalt pühakirjale Jumalaks ja Päästjaks ning töötada üheskoos selle elluviimiseks“ sai KMN põhikirja esimeseks punktiks.

XIX sajandi kirikutevahelise suhtlemise valdkonnas võttis keskse rolli anglikaani kirik. Anglikaani kirik, otsides iseene ja usutunnistusliku ühtsuse aluseid anglo-ameerika kultuuripiirkondades, jõudis kirikute ühtsuse idee sõnastamiseni. Seda tuntakse anglikaani piiskoppide ülemaailmse esinduskogu, Canterbury peapiiskopi Londoni lossis peetud nn Lambeth-konverentside *quadrilateral*-vormelina 1888. aastast, mille sõnastamises protsessis toimusid läbirääkimised ja hiljem jätkusid kontaktid hernhuutlastega, vanakatoliiklastega samuti reformeeritute, ortodoksidega, presbüteriaanidega ja mitmete vabakirikutega.

Maailmamisjoni konverents 1910. aastal Edinburgh'is

Rahvusvahelise haardega misjonikonverentse korraldati XIX sajandi teisel poolel ridamisi. Suuremad nendest olid misjoniorganisatsioonide konverents New York City's 1854. aastal, rahvusvaheline üliõpilaskonverents Northfield'is Inglismaal 1886. aastal; välismisjoni konverents Londonis 1888. aastal, kus osales juba 140 misjoniorganisatsiooni; rahvusvahelise üliõpilasliikumise oikumeeniline konverents New York City's 1900. aastal, kus osales 10 päeva jooksul 200 000 inimest ning oli nimetatud „oikumeeniliseks“.

Neil kokkutulekutel tõusis esile ja võimendus üks kesksemaid teemasid: evangeeliumi viimine kõigi inimesteni „**selle generatsiooni jooksul**“. Eesmärgiks seati „**kogu maailma evangeliseerimine**“ just nüüd ja siin. Usk selle võimalikkuses sai tuge tolle aja lääne tsivilisatsiooni erakordsetest teadus-tehnilistest saavutustest, aga ka ühiskondlikest ümberkorraldustest, millega loodi suuremad võimalused kodanikualgatustele ja rahvahulkade sotsiaalsele aktiivsusele.

Edinburgh'i 1910. aasta misjonikonverentsi peamine organiseerija oli rahvusvaheline üliõpilasliikumine (*World Student Christian Federation*). Peakõnelejad ja ideede moderaatorid olid nii selle liikumise juhtidena kui ka Noorte Meeste Kristliku Ühingu tegevuses tuntuks saanud evangelistid **John R. Mott** (1865-1955) ja **Joseph H. Oldham** (1874-1969); Motti rahvusvahelist tegevust tunnustati 1946. aastal Nobeli rahupreemiaga.

Maailmamisjoni konverents jõudis järeldusele, et Kristuse evangeeliumi viimine kõikidele kontinentidele, Piibli tõlkimine ja levitamine, misjonäride ettevalmistus, sotsiaalabi

korraldamine, haridus, tervishoid jpm saab olla edukas ainult **oikumeenilises koostöös** erinevate konfessioonide ja organisatsioonide vahel.

Edinburgh'i konverents erines varasematest selle poolest, et ametlikult registreeritud osalejateks oli lisaks interkonfessionaalsetele organisatsioonidele ka etableeritud **kirikute esindajad**; määrava tähtsusega oli anglikaani kiriku Canterbury peapiiskopi tunnustus. Osales ka nn noori kirikuid, kes olid misjonimaades sündinud ja seal iseseisvunud. Kirikute esindajate kohtumine ja tegelemine ühiste ning üleilmsete teemadega märgistas kristlaste ühtekuuluvust ja ärgitas unistust kirikute suuremast osadusest üksteisega. John Mott meenutas hiljem, et konverentsi iga sõnavõtt oli tõenduseks, kuidas „delegaadid eri rahvustest ja rassidest ning kirikutest õppisid ühtsust Kristuses“.

Tõsi, et konverentsilt jäid eemale roomakatoliku ja õigeusu kirikud, ent konverentsi delegaatide seas avaldati lootust juba „järgmisel korral“ kohtuda ka vendadega kreeka ja rooma kirikust ühises Kristuse teenimises. Konverentsi lõppedes alustatigi ettevalmistusi järgmisteks kohtumisteks, kuid mitmes erinevas suunas: jätkus misjoniorganisatsioonide koostöö ja misjonikonverentside kavandamine, aga sündis ka idee kirikute omavahelise läbikäimise edendamiseks.

Oikumeenilised eelorganisatsioonid 1910-1948

Maailmamisjoni konverentsist Edinburgh'is 1910. aastal sai nüüdisaja oikumeenilise liikumise häll. Teatavasti ei ole tänini teostunud XX sajandi alguse optimism evangeliseerida kogu inimkond ühe põlvkonna jooksul. Maailmasõda purustas usu kristliku tsivilisatsiooni piiramatusse võimalustesse ja jätkuv sekulariseerumine tõi esile vajaduse misjoneerida mitte ainult teisi maid, vaid ka omaenese kodukohta.²

Edinburgh'i tõestas, et oikumeenilise liikumise kõige viljakam motiiv peitub misjoniliikumises – kui kirikud, kuigi üksteisest lahatatud, on igaüks täitmas Kristuse misjonikäsku, siis on tihedam kokkupuude üksteisega reaalsus. Sageli on misjonimaadel sündinud uued kirikud rohkemgi avatud oikumeenilisele koostööle, sest neid ühendab mitte ainult ühtekuulumine emakirikuga, vaid olemuslikult üks ja sama kultuur, milles nad on üles kasvanud. Misjonimaades mõistetakse, et eluterve oikumeenia ei ole oikumeenia enese pärast, vaid Kristuse ja tema misjoni pärast.³

Edinburgh'i konverentsi misjoni liini jätkas **Rahvusvaheline Misjoninõukogu** (International Missionary Council), mis asutati ametlikult 1921. aastal. Järgnevatel aastakümnetel ja ka peale II maailmasõda on toimunud maailmakonverentsid: 1928 Jeruusalemm, 1938 Tambaram, India, 1947 Whitby, USA, 1952 Willingen, Saksamaa. Kui Rahvusvaheline Misjoninõukogu integreeriti 1961. aastal Kirikute Maailmanõukoguga, jätkati tegevust **KMN**

---

² Vt ka Ingmar Kurg. „Oikumeenilise liikumise kajastamine Eesti kirikuelus 1910-1940“, *Usuteaduslik Ajakiri* 1 (2004): 47-72.

³ Niisugust seisukohta kaitses näiteks Eesti luterliku kiriku misjonidirektor Martin Meedar artiklis „Misjonitöö kirikute ühendaja“, *Eesti Kirik* 33 (1926): "1910 Edinburghi ja 1922 Shanghai suured misjoni konverentsid [—] oleks võimatud, kui mitte misjoni põldudel ei oleks esiteks ühinemist olnud. [—] Usaldan öelda, et misjonitöö võiks olla selleks sidemeks, mis meid kõiki Jeesuse järelkäijatena armastuse sidemetega siduda võiks."

maailmamisjoni ja evangelisatsiooni komisjonina (*Commission on World Mission and Evangelism*) ja maailmakonverentsid jätkusid: 1963 Mexico City, 1973 Bangkok, Tai, 1980 Melbourne, Austraalia, 1989 San Antonio, USA, 1996 Salvador da Bahia, Brasiilia, 2005 Ateena, Kreeka, 2010 Edinburgh, 2018 Arusha, Tansaania.⁴

Edinburgh'i konverentsi lisaväärtuseks olid julged pürgimused kirikute nähtava ühtsuse poole. Sündis vastav terminoloogia. I maailmasõja lõppedes 1920. aastal unistas **Joseph Oldham** „kirikuliidust“, mõeldes sellega ühendada interkonfessionaalseid misjoniorganisatsioone erinevatest kirikutest loodud ümarlaua juhtimise alla. Üle maailma oli saanud tuntuks *social gospel*, sotsiaalevangeeliumi kontseptsioon. Uppsala peapiiskop **Nathan Söderblom** tegi 1919. aastal juttu „kirikute oikumeenilisest nõukogust“, mis aitaks sõjas räsitud kirikutel end koondada väga praktiliste ülesannete täitmiseks, mitte kirikute õpetusküsimuste ühtlustamiseks, vaid ühiselt ühiskonna sotsiaalsete küsimustega tegelemiseks. Sotsiaalevangeeliumi taustal, misjonitöö edendamise eesmärgil nägi anglikaani piiskop **Charles Brent** võimalust lähendada kirikuid, sh protestantlikke, katoliku ja õigeusu kirikuid ka ühise armulaua ja usutunnistuse kaudu ning tegi juba 1910. aastal ettepaneku kokku kutsuda „usu ja kirikukorra konverents“. Peagi alustati uue konverentsi ettevalmistusi.

Kuid enne veel, kui suurtel visionääridel said oikumeenilised asutamiskonverentsid peetud, sündis 1914. aastal Konstanzis, Saksamaal kirikutevaheline organisatsioon „**Maailmaliit Rahvusvahelise Sõpruse Edendamiseks Kirikute Kaudu**“ (*World Alliance for Promoting International Friendship through the Churches*).⁵ Selle interkonfessionaalse organisatsiooni asutajateks olid Inglise, Ameerika ja Saksa kiriklikud ringkonnad, kes nägid vajadust ja võimalust lepitada riikide valitsusi, et ära hoida maailmasõja puhkemine. Hoiti ühendust tolle aja Rahvasteliiduga, räägiti kaasa inimõiguste, usuvabaduse ja sotsiaalküsimuste asjus. Kirikute maailmaliit jätkas tegevust ka pärast I maailmasõda, seades nüüd oma ülesandeks takistada II maailmasõja puhkemist. Kuigi ka pärast II maailmasõda üritati jätkata, lõpetati organisatsiooni tegevus 1948. aastal, et anda võimaluse samal aastal asutatavale Kirikute Maailmanõukogule.

Nathan Söderblomil ja tema mõttekaaslastel läks korda kokku kutsuda 1925. aastal Stockholmis ülemaailmne oikumeeniline konverents 661 delegaadiga 37 maalt, millega rajati nn praktilise kristluse liikumine **Life and Work**.⁶ Loomulikult ei sündinud seegi algatus tühjalt kohalt: tolle aja oikumeeniliselt mõtlev ja rahvusvaheliselt tuntud ringkond inimesi puutus üksteisega kokku erinevates organisatsioonides, nüüdki ühendati varasemaid ideid, mida

---

⁴ Vt <https://www.oikoumene.org/what-we-do/commission-on-world-mission-and-evangelism>

⁵ Sellest maailmaliidust ja seostest Eestiga on kirjutanud Priit Rohtmets magistritöös „Eesti Evangeeliumi Luteri Usu Kiriku välissuhted aastatel 1919-1940“ (Tartu Ülikool, 2006). Eduard Tennmann oli maailmaliidu Eesti komitee loomisest 1919. aastal rahvuskomitee sekretär kuni surmani 1936. aastal.

⁶ Eesti delegaadid konverentsil olid Eduard Tennmann ja Hugo Bernhard Rahamägi. Tennmanni pikk aruanne ilmus Eesti Kirikus: „Kiriklikeilt konverentseilt Stokholmis“, 38 (1925), 299-301; 39 (1925), 307-309; 40 (1925), 314-316; ülevaate tegi Hugo Bernhard Rahamägi, *Eesti Kirik* 3 (1925): 18-19. Ka baptistide ajakiri *Teekäija* mainis lühidalt „Ilma kirikute kongressi“, kuid kriitilise alatooniga, *Teekäija* 21 (1925): 228. EELK koostöö *Life and Work* liikumisega arenes üha tõusvas joones kuni II maailmasõjani.

kandsid kristlikud üliõpilas- ja noorteliikumised ning tol ajal ülipopulaarne Maailmaliit Rahvusvahelise Sõpruse Edendamiseks Kirikute Kaudu. Maailmakonverentsi kokkukutsumist oli arutatud juba aastaid varem. Kirikute koostöö praktiliste sotsiaalsete vajaduste lahendamiseks oli kuum teema: kirikute roll rahvusvahelistes suhetes, majanduses, vaeste abistamises, eetika ja moraali küsimustes, kristlikus kasvatuses jm. Kuna Stockholmi konverents sattus olema 1600 aastat pärast Nikaia kirikukogu, sündis nn Söderblomi slogan „Nikaia lahutab, Stockholm ühendab“, alltähendusega, et kui tegeletakse vaid õpetusküsimustega, on tulemuseks kirikulõhed, seevastu aga ühine teenimine maailmas ühendab kirikuid. Hugo Bernhard Rahamägi andis võrdlusele Nikaiaga tasakaalustatuma kommentaari: „Kuna aastal 325 Nikaia kirikukogul terve kirik ütles, mida tema usub, siis peab aastal 1925 kirik esimest korda ütleva, mida tema tegelikult tahab.“⁷ *Life and Work* jätkukonverents toimus 1937. aastal Oxfordis. Oxfordis sündis idee ühineda oikumeenilise organisatsiooniga *Faith and Order* ning selle baasil asutada *World Council of Churches*. Sõda tuli vahele. Pärast maailmasõda toodi 1946. aastal praktilise kristluse ideed kandev Kirikute Maailmaliidu Rahvusvaheliste Suhete komisjon; Kirikute Maailmaliidu asutamisel järel jätkusid kiriku ja ühiskonna teemalised maailmakonverentsid 1966. aastal Genfis, 1979. aastal Cambridges, 1990. aastal Seoulis ning 2006. aastal Genfis.

Charles Brenti idee kirikute nähtavast ühtsusest võttis kuju 1913. aastal New Yorkis toimunud 15 eri kiriku esindaja kohtumisel, sellele järgnes kohtumine 1920. aastal Genfis, mis päädis 1927. aastal ***Faith and Order***, Usu ja kirikukorra organisatsiooni asutamisega Lausanne'is, Šveitsis. Lausanne'is olid kohal 406 delegaati 108 kristlikust kirikust, nende hulgas õigeusu kirikute esindus, kuid mitte roomakatoliku kirik. Teemad: Jätkukonverents toimus 1937. aastal Edinburghis.⁸ Sel konverentsil otsustati ühendada *Life and Work* ja *Faith and Order* ning nende kahe baasil asutada Kirikute Maailmanõukogu. Pärast 1948. aastat sai alanud liikumisest KMN *Faith and Order Commission* ja selle komisjoni korraldatud maailmakonverentsil toimusid 1952 Lundis, 1963 Montrealis, 1993 Santiago de Compostelas, sekka arvukaid konsultatsioone; 2025. aastaks kavandatakse juubelikonverents tähistamaks 1700 aastat Nikaia kirikukogust. Kokkusaamistel keskendutakse kiriku nähtava ühtsuse teemadele, püsivalt on fookuses ristimine, armulaud ja vaimulik amet. 1968. aastal sai Rooma-Katoliku Kirik komisjoni täieõiguslikuks liikmeks, kuigi ei ole Kirikute Maailmanõukogu liikmeskirik. Koostöös roomakatoliku kirikuga peetakse iga-aastast kristlaste ühtsuse palvenädalat. Usu ja kirikukorra komisjoni olulisemad dokumendid on konverentsidokument „Ristimine, armulaud ja vaimulik amet“ 1982. aastal, eklesioloogiline „Üks ristimine: teel vastastikuse tunnustamiseni“ 2011. aastal ning korduvalt redigeeritud „Kirik teel ühise visiooni poole“ 2014. aastal.

Kirikute Maailmanõukogu asutamine

---

⁷ „Evangeelsete kirikute ühinemispüüded“, Eesti Kirik 3 (1925), 19.

⁸ Eestis jälgiti sündmusi ja arutati neil teemadel 1922. aastast alates. Eduard Tennmanni hinnangud Lausanne'i konverentsi kohta pärinevad 1928. aastat: „Kirikute koonduspüüded“, Usuteadusline Ajakiri 3. Eesti delegaadid osalesid 1937. aasta maailmakonverentsil Edinburghis; sellest konverentsist kirjutati Eesti kirikuringkondades palju, oma arusaamist väljendas ka katoliiklaste ajakiri Ühine Kirik ning õigeusklike Usk ja Elu.

Life and Work ning *Faith and Order* 1937. aasta konverentsidel langetatud otsus asutada kirikute maailmanõukogu pidi tehtama teoks. 1938. aastal koostasid need kaks liikumist ühise läkituse ning andsid volitused ajutisele komiteele; komiteesse suunati mõlemalt poolt 7 meest. Töötati põhikirjaga.

Uue maailmanõukogu asutamise eel oli vaja lahendada kolm praktilist küsimust: a) mis on nõukogu autoriteet, b) õpetuslik alus ning c) kuidas valitakse assambleele delegaadid. Enesestmõistetav, et kirikud ei ühineks niisuguse organisatsiooniga, milles peitub oht, et see mingilgi viisil valitseb kirikute üle. Oli ärevust, mida ärgitas omakorda paavst Pius XI entsüklika „*Mortalium animos*“ 1928. aastast, kui ta „*tervitas*“ oikumeenilist liikumist sellega, et soovitas mittekatoliiklastel otsida teed tagasi roomakatoliku kirikusse. Ka pärast KMN asutamist 1948. aastal ei osanud Rooma kirik võtta teist hoiakut, kui oletada, et organiseeruva oikumeenilise liikumise õige suund oleks tagasi pöörduda katoliku kirikusse (paavst Pius XII oikumeenia-entsüklika, 1949). Nende „murede“ maandamiseks lisati maailmanõukogu põhikirja selgitus: Kirikute Maailmanõukogu annab kirikutele võimaluse vastastikuseks nõupidamiseks ja ühist huvi pakkuvate küsimuste arutamiseks. Maailmanõukogul ei ole õigusi liikmeskirikute üle. William Temple koostas memorandumid: „Nõukogu rajaneb usule Jeesusesse Kristusesse kui Issandasse ja Päästjasse. See printsiip on mõeldud selleks, et liikmeskirikud tunnistaks oma kristlikku usku, aga mitte õpetusnormina, mille järgi kirikute või üksikkristlaste usku hinnata. Nõukogu olgu kirikute osadus, mis neid õndsustõdesid jaatab, kuid nõukogu ei tegele sellega, mil viisil kirikud oma usku esile toovad...“

1938. aasta maikuu kohtuti Utrechti, eesistujaks Yorki peapiiskop William Temple, sekretäriks Joseph Oldham. Kõik ettevalmistused Kirikute Maailmanõukogu asutamiseks olid tehtud, oodati põhikirja kinnitamist ja nõukogu pidulikku väljakuulutamist. 1938. aasta oktoobris läkitati kõigile 196 kirikule – neile, kes olid osalenud Oxfordi ja Edinburghi konverentsidel 1937. aastal, oikumeeniline patriarhaat ja Vene õigeusu kirik nende hulgas – kutsed, põhikiri ja selgitavad memorandumid. Peapiiskop Temple saatis isikliku kutsekirja Vatikani riigisekretärile, kuigi teades, et Rooma kirik ei tule maailmanõukogu liikmeks, siiski soovides Püha Tooli informeerida ja ka edaspidi teavet vahetada; ning vastukirjas kinnitati, et pole takistusi tagasiside andmiseks piiskoppide vahendusel. Esimeseks täiskoguks ehk assambleeks määrati 1941. aasta august, ent alanud maailmasõda tegi need plaanid tühjaks.

Sõjajärgne esimene istung toimus 1946. aasta veebruaris Genfis. Kogeti, et sõjaaastad pole oikumeenilist igatsust kahjustanud ja 90 kirikut olid juba otsustanud liituda, küll aga eelnes 1945. aasta „*Stuttgarter Schuldbekentnis*“, milles Saksa evangeelse kiriku esindajad tunnistasid kirikute maailmanõukogu esindajatele Saksa kirikute kaassüüd sõjas ja väljendasid soovi alustada uuesti usalduse ülesehitamist. Lisandus kuhjaga uusi ideid ja kavandatava assamblee programm paisus.

22. augustil 1948. aastal alustas täiskogu tööd Amsterdamis. Saabus 351 delegaati 147 kirikust, 44 maalt. 23. augustil kuulutati Kirikute Maailmanõukogu looduks. Valiti 6 presidenti,

apresidentiks John R. Mott, esimeseks peasekretäriks sai Willem A. Visser 't Hooft. Maailmanõukogu juhivad assamblee, nõukogu juurde asutati hulgaliselt komiteesid.

Asutamine Amsterdamis oli pika eelkäidud tee õnnestumine. Rõõmustav, et oikumeenia esimese generatsiooni esindajad jõudsid sellesse aega, küll mitte Nathan Söderblom, kes lahkus igavikku 1931. aastal, ent siiski Edinburghi 1910. aasta maailmamisjonide konverentsi eestseisja John R. Mott ning ka Joseph Oldham, kes 1920. aastal oli õigesti ennustanud Kirikute Maailmanõukogu tulekut. Samuti metropoliit Germanos, nüüd KMN presidentiks valitud, kes oli 1920. aasta ringkirja koostaja, millega oikumeeniline patriarhaat kutsus „kõiki Kristuse kirikuid, kus iganes nad on“ ühinema kirikuliiduks (*League of Churches*). Kolmandal assambleel, 1961. aastal New Delhis ühines Kirikute Maailmaliiduga ka Rahvusvaheline Misjoninõukogu. 1971. aastal ühines *World Council of Christian Education*, mille juured ulatuvad 19. sajandi pühapäevakoolide maailmaliiduni.

